

Algunes consideracions a l'entorn del mite de Marco Polo

Autor: Jordi Bilbeny

Data de publicació: 27-01-2012

Primera part: La destrucció i adulteració de les fonts documentals

Un dels fets més importants a l'hora de tenir present la biografia d'En Marco Polo és que "el manuscrit original començat a Gènova no ha sobreviscut; i, dels textos, d'uns cent cinquanta manuscrits que queden s'ha dit que no n'hi ha dos que siguin iguals"¹. El fet, que en si no ha de ser cap alarma per sospitar re d'especial, té ara la seva transcendència capital si es pogués donar el cas que el Marco Polo de què parlen els manuscrits no fos exactament el Marco Polo real i darrere d'aquest nom s'hi amagués un altre personatge de carn i ossos.

Així m'ho fan entreveure un seguit de dades, moltes de les quals les dóna En John Larner a la seva biografia sobre aquest gran viatger, intitulada Marco Polo y el descubrimiento del mundo, car, segons ell, tota la seva vida és plena de controvèrsies² i ja al segle XVIII es va escriure que "el llibre és un engany i que el seu autor és un mentider i que ni En Marco Polo ni els seus familiars no viatjaren mai a la Xina"³. Dada que ha vingut a ser refermada "per l'argument aparegut recentment que tota la història sobre l'empresonament d'En Marco a Gènova i la seva cooperació amb Rustichello [que és qui va redactar el llibre, seguint els dictats d'En Polo] és un mite"⁴.

A més a més, el llibre d'En Marco Polo ens diu que tant ell com el seu pare i un germà d'aquest són els protagonistes d'un dels viatges a la Xina més importants de l'Edat Mitjana. Però, noresmenys, per En Larner, "a les fonts xineses no s'hi ha trobat cap al·lusió a aquests dos noms (ni referents al mateix Marco)"⁵. I, més endavant, hi torna a insistir: "No es pot utilitzar cap font xinesa que aportí evidències sobre la seva estada"⁶ en aquell país oriental.

I, encara, en abordar l'ofici de governador que, segons el llibre, En Marco va exercir a la Xina, escriu: "Al capítol CXLIV se'ns diu que En Marco governà la ciutat de langzhou, a la confluència del Gran Canal i el langtze, durant tres anys. Si fos cert, En Marco hauria d'haver estat una persona realment important, perquè, tal com ell ens diu, aquesta ciutat comptava amb vint-i-set ciutats poderoses i riques sota la seva fèrula i era administrada per un dels dotze barons del Gran Kha, els seus principals consellers. Però en els annals locals de la ciutat que contenen una llista de tots els

administradors de l'època de la dinastia luan és impossible trobar cap governador que pugui identificar-se amb ell o que desenvolupés el càrrec durant tres anys"⁷.

Ultra això, les traces per confirmar que En Marco Polo va dictar el seu llibre des de la presó de Gènova, són boiroses i contradictòries. En Lerner, atent com de costum a les irregularitats textuais, apunta. "En Marco és a la presó de Gènova explicant la seva història a un tal Rusticiaus de Pisa. Es desconeix com En Marco hi arribà. Al seu *Imago Mundi* seu *Chronica*, escrita, sembla, a la primera meitat del segle XIV, el dominic Jacopo d'Acqui esmenta una batalla naval entre mercaders genovesos i venecians a Laia, al 1296, durant el pontificat de Bonifaci VI (sic per Bonifaci VIII), en què En Marco fou capturat i pel qual fet, un cop a la presó, escriví el seu llibre sobre les meravelles del món. Aquestes informacions no poden ser certes, atès que la batalla de Laia tingué lloc al 1294, l'any anterior del retorn d'En Marco a Venècia"⁸.

Llavors, es pot donar el cas que tots aquests contrasentits fossin introduïts a les còpies posteriors del llibre original per fer coincidir el personatge real i autor dels fets, amb el seu suplantador i que, per aquesta raó, no s'hagi pogut seguir mai el seu rastre ni s'hagi trobat cap mena de documentació o referència a les fonts xineses? Què ens diu el text original?

Com de costum, "el manuscrit original no ha sobreviscut"⁹. En addició, el text "no manca d'una certa opacitat"¹⁰ i En Lerner es prepara per "seguir i revisar la possibilitat d'un frau encara més radical"¹¹. Frau que comença a notar quan assegura que els traductors del llibre "destrueixen la pàtina de l'original"¹².

Això ara explica perfectament perquè "quan En Marco confia en la seva memòria, s'equivoca, com, per exemple, quan fa referència a la seva pròpia família i si mateix en els primers capítols del llibre"¹³; cosa que es contradiu enormement amb la resta de dades que ens forneix, car, "la immensa quantitat d'informació detallada i precisa que apareix al llibre no es pot oferir sense l'ajut d'unes extenses notes escrites"¹⁴ o en documents¹⁵. I el que encara és més sorprenent: sembla que els traductors i els copistes van tenir un interès especial a esborrar el rastre del protagonista del viatge, car En Lerner ens adverteix conscienciosament que "la pronunciada manca d'interès d'En Marco per explicar-nos quelcom sobre si mateix és una de les característiques més òbvies i notòries del seu llibre"¹⁶.

El fet em recorda amb escreix un altre gran viatger universal: En Colom. Aquest, també, sempre parla amb profusió de detalls, fent servir notes dels seus quaderns, referències bibliogràfiques precises i documentació notarial abundosa, excepte quan parla de la seva família, que llavors el que ens en diu esdevé misteriós i contradictori.

Un altre dada per adonar-nos que molt possiblement som davant d'una suplantació de personalitat, com en el cas del Colombo genovès plebeu que desdobra el Colom noble català, és que En Marco "havia quasi oblidat la seva llengua veneciana"¹⁷ i, en tornar a Venècia, segons una llegenda, "els seus parents es negaren a creure que fossin els qui deien que eren"¹⁸. Per això mateix En Lerner conclou, tot i que no ho considera gaire important, que, de la lectura del text, se'n desprèn "la idea que l'autor fos una ficció, una mera funció del discurs"¹⁹.

Llavors, cal insistir. ¿potser En Marco Polo del text no és el mateix personatge que va fer el viatge i ens el va deixar escrit? En Lerner és categòric: "Podem concloure dient que el llibre no és l'obra d'un mercader venecià sobre el comerç d'orient"²⁰.

Aleshores, a vista del que vinc exposant fins aquí, podria ser que els errors sobre la seva família fossin, més aviat, introduïts pels copistes que per ell mateix? Tot m'ho fa creure. Per En Lerner, el copista "ha inserit fragments" al text²¹. Segons ell, que cita ara per refermar el que diu el parer de la doctora Wehr, el traductor va produir "una versió distorsionada de l'autèntic text d'En Marco"²². I es qüestiona "si En Rustichello no hauria afegit incoherència de manera deliberada a un text per ell mateix coherent"²³. Confirma que "alguns dels manuscrits d'En Polo resulten sorprenentment diferents entre ells"²⁴. I s'exclama que "quelcom que sorprèn als lectors contemporanis de la raresa del llibre és que En Rustichello li ha donat un principi i una meitat, però cap final. De sobte es detén"²⁵.

No seria que es detén perquè el final del llibre real no s'ajustaria amb el nou indret que els copistes volien introduir? No seria que, com anem veient, En Marco Polo i Venècia tindrien molt poc o gens en comú? Ja he mostrat que En Lerner creia que no podia ser un mercader d'aquesta ciutat. Ara, anant una mica més endavant, és qüestiona si el Marco Polo de Venècia va existir realment. I exposa: "¿Per què Dante no esmenta mai En Marco Polo? ¿Per què és ignorat en el tractat d'estratègia i tàctica de les croades escrit pel seu conciutadà Marino Sanuto, quan aquest fa referència a la descripció d'Orient del príncep Hetoum?"²⁶.

Llavors, a les envistes de tot plegat, si En Marco Polo no era un mercader venecià, si havia oblidat la seva llengua, si els escriptors famosos de la Venècia contemporània no l'esmenten, ni tampoc ho fan els registres documentals xinesos;

si tot el que fa referència a la seva família és contradictori i ha desaparegut del llibre qualsevol informació sobre la seva persona; si l'original del text no s'ha trobat mai més i el que ens en queden són còpies i més còpies plenes d'interpolacions, falsedats i contrasentits irreconciliables, fins al punt que, en alguna ocasió, els llibres semblen totalment diferents, em sembla molt congruent deduir-ne que tot això s'esdevé perquè hi ha hagut un desdoblament intencionat de personatges. Perquè hi havia un autor real que calia substituir per algú altre. Per una raó que ara mateix no sé explicar, aquest autor i viatger de carn i ossos va ser canviat per En Marco Polo.

Però, qui hi havia darrera aquest nom? I si no era venecià, ni parlava venecià, de quina nació era i quina llengua parlava? En quina llengua va escriure el llibre?

Jordi Bilbeny

1 JOHN LARNER, Marco Polo y el descubrimiento del mundo; Ediciones Paidós Ibérica, S.A.; Barcelona, 2001, p. 22.

2 Ídem, p. 23.

3 Ídem.

4 Ídem, p. 23-24.

5 Ídem, p. 59.

6 Ídem, p. 73.

7 Ídem, p. 100-101.

8 Ídem, p. 76.

9 Ídem, p. 80.

10 Ídem, p. 79.

11 Ídem.

12 Ídem, p. 83.

13 Ídem, p. 87

14 Ídem, p. 86.

15 Ídem, p. 87.

16 Ídem, p. 102.

17 Ídem, p. 131.

18 Ídem.

19 Ídem, p. 106.

20 Ídem, p. 115.

21 Ídem, p. 88.

22 Ídem.

23 Ídem.

24 Ídem, p. 159.

25 Ídem, p. 92.

26 Ídem, p. 154.

Vegeu també:

L'Enigma de Marco Polo. Segona part: La restauració de la història